

ЧАРІВНА КНИГА ПРИРОДИ

**КОНСТРУКТОР
УРОКІВ ПРИРОДОЗНАВСТВА
на інтеграційній основі**

Дарія Біда

ЧАРІВНА КНИГА ПРИРОДИ

для вчителя

УРОК № 30. РОСЛИНИ ТА ТВАРИНИ
УРОК № 31. ЕКОЛОГІЯ
УРОК № 32-33. ЗВІРІ
УРОК № 34. РОЗБАЙТІ ВІДНОСИН
УРОК № 35-36. ПРОЕКТ. ЯК ЖИВУТЬ МОРАКИ?

90
92
105
108
111
117
123
127
132
135
139
147
156
168

УДК 371.321.2
ББК 74
Б 59

Б 59

Чарівна Книга природи / Автор Дарія Біда.
2017 – 304с. – (Серія „Бібліотечка вчителя“).
ISBN 978-966-1577-00-7 (серія)
ISBN 978-966-1577-29-8

Рекомендовано до друку кафедрою початкової освіти
національного університету імені Івана Франка (протокол засідання
університетського методичного комітету № 1/2017 від 14.05.2017 рр.)
учитель України.

Рецензенти:
Національного університету імені Івана Франка, кафедри початкової освіти,
Михайло Наталія Ігорівна, завідувачка кафедри, доктор педагогічних наук,
Черняк Григорій Миколайович, учитель початкових класів,
учитель України.

У посібнику подані матеріали для конструювання уроків природознавства
основі. Конструктор містить такі елементи: абетку для вчителя, таблицю
навичальні ігри та завдання.
До кожного уроку подано перелік статей з журналу „КОЛОСОК” та газети „КОЛОСОК”
доступні на сайті www.kolosok.org.ua
Ігри та завдання, запропоновані в посібнику, є набором картки для виконання завдань,
навчання на уроці. Додатком до посібника є набір карток для виконання завдань,
навчання на уроці. Призначено для вчителів початкових класів та студентів спеціальності „Початкова освіта”.

Навчальні ігри:
Дарія Біда, Олена Галайдема, Ольга Зеліська, Лідія Коршунюк
Наукові ігри:
Дарія Біда, Анна Зайцева-Анциферова, Олена Крижановська, Віра Сенчина, Микола Сидорук
Микола Черняк, Галина Шевченко, Марина Фремічук.

ISBN 978-966-1577-00-7 (серія)
ISBN 978-966-1577-29-8 © „Місyin інформаційні системи”, 2017

© Біда Д.Д., 2017
„Місyin інформаційні системи”, 2017

УДК 371.321.2

ББК 74

Б 59

Б 59 Чарівна Книга природи / Автор і упорядник Дарія Біда. – Львів: СТ „Міські інформаційні системи”, 2017 – 304с.– (Серія „Бібліотечка „КОЛОСКА”).

ISBN 978-966-1577-00-7 (серія)

ISBN 978-966-1577-29-8

Рекомендовано до друку кафедрою початкової та дошкільної освіти Львівського національного університету імені Івана Франка (протокол засідання кафедри №12 від 29 травня 2017 року).

Рецензенти:

Мачинська Наталія Ігорівна, завідувачка кафедри початкової та дошкільної освіти Львівського національного університету імені Івана Франка, доктор педагогічних наук.

Чорна-Грабар Мирослава Михайлівна, учитель початкових класів школи № 70 м. Львова, Заслужений учитель України.

У посібнику подані матеріали для конструювання уроків природознавства у 1-му класі на інтеграційні основи. Конструктор містить такі елементи: абетку для вчителя, наукові казки, матеріали для уроку, навчальні ігри та завдання.

До кожного уроку подано перелік статей з журналу „КОЛОСОК” та газети „КОЛОСОЧОК”, які є у вільному доступі на сайті www.kolosok.org.ua.

Ігри та завдання, запропоновані у посібнику, допоможуть учителю запровадити активні методи навчання на уроці. Додатком до посібника є набір карток для виконання завдань, які запропоновані у посібнику.

Призначено для вчителів початкових класів та студентів спеціальності „Початкова освіта”.

Навчальні ігри:

Дарія Біда, Олена Гальвіцька, Ольга Зелінська, Лідія Хоршунова.

Наукові казки:

Дарія Біда, Анна Зайцева-Анциферова, Олена Крижановська, Віра Сенчина, Микола Снаговський, Мирослава Чорна, Галина Шевченко, Марина Яремійчук.

УДК 371.321.2

ББК 74

ISBN 978-966-1577-00-7 (серія)

© Біда Д. Д., 2017

ISBN 978-966-1577-29-8 © „Міські інформаційні системи”, 2017

ЗМІСТ	
СЛОВО ДО ВЧИТЕЛЯ	6
УРОК № 1. МОЯ НАЙКРАЩА В СВІТІ УКРАЇНА	9
УРОК № 2. ЧОМУ МИ ЛЮБИМО ПРИРОДУ?	17
УРОК № 3. ЕКСКУРСІЯ. ЩО МИ МОЖЕМО ЗРОБИТИ ДЛЯ ЗБЕРЕЖЕННЯ ПРИРОДИ?	22
УРОК № 4. ПОНЯТТЯ ПРО ВЗАЄМОЗВ'ЯЗКИ У ПРИРОДІ	23
УРОК № 5. ПРИРОДНІ ТА ШТУЧНІ ТІЛА	29
УРОК № 6. ЕКСКУРСІЯ. ПРИРОДНІ ТА ШТУЧНІ ТІЛА	36
УРОК № 7. ЖИВА ТА НЕЖИВА ПРИРОДА	38
УРОК № 8. ЕКСКУРСІЯ. „БАРВИ ОСЕНІ”	44
УРОК № 9. ЯК МИ ПІЗНАЄМО СВІТ?	45
УРОК № 10. ЯК ЗНАХОДИТИ ВІДПОВІДІ НА ЗАПИТАННЯ ПРО ПРИРОДУ?	51
УРОК № 11. ПРАКТИЧНА РОБОТА. ДОСЛІДЖЕННЯ ДРІБНИХ ДЕТАЛЕЙ ПРЕДМЕТІВ ЗА ДОПОМОГОЮ ЛУПИ	53
УРОК № 12. НЕЖИВА ПРИРОДА	55
УРОК № 13. ҐРУНТ. ЗНАЧЕННЯ ҐРУНТУ ДЛЯ ЖИВОЇ ПРИРОДИ	63
УРОК № 14. ЗНАЧЕННЯ ВОДИ У ПРИРОДІ	69
УРОК № 15. ЕКСКУРСІЯ. СПОСТЕРЕЖЕННЯ ЗА ЗМІНАМИ В ЖИВОЇ ТА НЕЖИВОЇ ПРИРОДІ В ОКОЛИЦЯХ ШКОЛИ ВОСЕНИ	72
УРОК № 16. ПРАКТИЧНА РОБОТА. ОЗНАЙОМЛЕННЯ З ВЛАСТИВОСТЯМИ ВОДИ	73
УРОК № 17. ПРОЕКТ. ЯК ЕКОНОМНО ВИКОРИСТОВУВАТИ ВОДУ В ПОВСЯКДЕННОМУ ЖИТТІ?	77
УРОК № 18. ПРАКТИЧНА РОБОТА ВЛАСТИВОСТІ ПОВІТРЯ	81
УРОК № 19. ЗНАЧЕННЯ ПРИРОДИ ДЛЯ ЖИТТЯ ЛЮДИНИ. ДБАЙЛИВЕ СТАВЛЕННЯ ДО ПРИРОДИ	87
УРОК № 20. ЕКСКУРСІЯ. ДОБРА СПРАВА ДЛЯ ПРИРОДИ (ЗА МОЖЛИВОСТІ: ДО ДЖЕРЕЛА, РІЧКИ, ОЗЕРА, СТАВКА)	90
УРОК № 21. ОЗНАКИ ДЕРЕВ, КУЩІВ, ТРАВ'ЯНИСТИХ РОСЛИН	92
УРОК № 22. ПРАКТИЧНА РОБОТА ВИВЧЕННЯ БУДОВИ РОСЛИН (НА ПРИКЛАДІ КВІТКОВИХ РОСЛИН)100	
УРОК № 23. „ОРАНЖЕВИЙ СВІТ”	105
УРОК № 24. УПІЗНАВАННЯ ДЕРЕВ, КУЩІВ І ТРАВ. РОЗПІЗНАВАННЯ РОСЛИН	108
УРОК № 25. ЛИСТЯНІ ТА ХВОЙНІ РОСЛИНИ	111
УРОК № 26. ДИКОРΟΣЛІ ТА КУЛЬТУРНІ РОСЛИНИ	117
УРОК № 27. ПРАКТИЧНА РОБОТА. ДОБУВАННЯ ОЛІЇ ІЗ НАСІННЯ СОЛЯШНИКА	122
УРОК № 28. КІМНАТНІ РОСЛИНИ	127
УРОК № 29. ПРАКТИЧНА РОБОТА. ДОГЛЯД ЗА РОСЛИНАМИ У КЛАСІ.	132
УРОК № 30. ЕКСКУРСІЯ. ОЗНАКИ ЗИМИ У ПРИРОДІ	135
УРОК № 31. ТВАРИНИ	139
УРОК № 32–33. ЗВІРІ. В ОЧІКУВАННІ ЗИМИ. ВЗАЄМОЗВ'ЯЗКИ У ПРИРОДІ	147
УРОК № 34. РОЗМАНІТТЯ КОМАХ	156
УРОКИ № 35–36. ПРОЕКТ. ЯК ЖИВУТЬ МУРАХИ?	163

УРОК № 37. РИБИ	168
УРОКИ № 38–39. ПТАХИ. КАНЮК ЗВИЧАЙНИЙ – ПТАХ 2017 РОКУ ЛЕЛЕКА – СИМВОЛ УКРАЇНИ	174
УРОК № 40. ПТАХИ У ТВОЄМУ МІСТІ (СЕЛІ)	182
УРОК № 41. ДИКІ ТА СВІЙСЬКІ ТВАРИНИ	189
УРОК № 42. У ЗООПАРКУ, АБО ЯК НАВЧИТИСЯ ПИСАТИ ВІРШІ	194
УРОК № 43. ТВАРИНИ ДОМАШНІ УЛЮБЛЕНЦІ	198
УРОК № 44. ОХОРОНА ПРИРОДИ	203
УРОК № 45–46. ЯК ДОПОМОГТИ ПТАШКАМ ВЗИМКУ? ЕКСКУРСІЯ. ДОБРА СПРАВА ДЛЯ ПРИРОДИ. ЇСТИВНІ ГОДІВНИЧКИ	208
УРОК № 47. РІЗНОМАНІТТЯ ТВАРИН У СВІТІ	212
УРОК № 48. ЧОМУ БУВАЄ ДЕНЬ І НІЧ? ДЕННІ ТА НІЧНІ ТВАРИНИ. ОХОРОНА ТВАРИН	219
УРОК № 49. ПЕРВОЦВІТИ. ОХОРОНА РОСЛИН	225
УРОК № 50. ЕКСКУРСІЯ. СПОСТЕРЕЖЕННЯ ЗА ВЕСНЯНИМИ ЗМІНАМИ У ЖИВОЇ ТА НЕЖИВОЇ ПРИРОДІ	231
УРОК № 51. ЧОМУ ВОНИ ТАК НАЗИВАЮТЬСЯ?	233
УРОК № 52. ЕКСКУРСІЯ	239
УРОК № 53. РІЗНОМАНІТНІСТЬ ПРИРОДИ УКРАЇНИ: ГОРИ, МОРЯ, РІЧКИ, ОЗЕРА, ЛУКИ, ЛІСИ	239
УРОК № 54. ДНІПРО НА КАРТІ УКРАЇНИ	245
УРОК № 55–56. ПОДОРОЖ У ЧАРЛІССЯ (урок+екскурсія)	248
УРОК № 57. ТВАРИНИ СУПЕРГЕРОЇ	252
УРОК № 58. БУРИЙ ВЕДМІДЬ – НАЙБІЛЬШИЙ ХИЖАК УКРАЇНИ	256
УРОК № 59. НАЙМЕНША ПТАШКА УКРАЇНИ – ЗОЛОТОМУШКА	263
УРОК № 60. МЕДОНОСНА БДЖОЛА	270
УРОК № 61. СОМ – НАЙБІЛЬША ПРІСНОВОДНА РИБА УКРАЇНИ	276
УРОК № 62. ЛІТО. ВЗАЄМОЗВ'ЯЗКИ У ПРИРОДІ	280
УРОК № 63. ЕКСКУРСІЯ. УПІЗНАВАННЯ ТРАВ'ЯНИСТИХ РОСЛИН У ПРИРОДІ	284
УРОК № 64. ЛІКАРСЬКІ РОСЛИНИ РІДНОГО КРАЮ	285
УРОК № 65. ЕКСКУРСІЯ. УПІЗНАВАННЯ ДЕРЕВ, КУЩІВ ТА ТРАВ (У САДУ, ПАРКУ, ЛІСІ, УРОЧИЩІ)	290
УРОК № 66. ЛІТО. ВЗАЄМОЗВ'ЯЗКИ У ПРИРОДІ	291
УРОК № 67. УКРАЇНА – І ДЛЯ СЕБЕ, І ДЛЯ СВІТУ	297
УРОК № 68. ABC-NATURE	302

СЛОВО ДО ВЧИТЕЛЯ

Світ, у якому живе дитина, єдиний і пронизаний взаємо-зв'язками. Неможливо торкнутися одного важливого питання, щоб не захопити при цьому безліч інших. Тому нормою для початкової школи є елементи інтеграції знань у навчальних предметах, а не інтегровані курси. Адже інтеграція – це не зміна діяльності і не просте перенесення знань або дій, які засвоїли діти на одному предметі, в інший. Такий процес у педагогіці традиційно називають внутрі- і міжпредметними зв'язками у навчанні. Вони є передумовою майбутньої інтеграції, яку глибше можна запровадити лише у старшій школі.

Впровадження елементів інтеграції знань у початковій школі допоможе скоротити терміни вивчення окремих тем, уникнути дублювання матеріалу з різних предметів, приділити більше уваги тим завданням, які Ви ставите на даному етапі навчання (формування наукової картини світу, експериментальних вмінь, розвиток мовлення, логічного мислення, орфографічної пильності, творчого потенціалу). Якщо Ви наважилися запровадити на уроці елементи модної сучасної течії – інтеграції знань у початковій школі – цей посібник для Вас.

Обережно застосовуйте інтеграцію знань у будь-якій формі, щоб за цікавою і новою формою не втратити освітнього змісту. Природознавство саме по собі є інтегрованим курсом і фундаментом для майбутнього вивчення природничих предметів (фізики, хімії, біології, географії, астрономії), формування екологічної культури. Саме тому воно може і повинно бути центром інтеграції знань у початковій школі, основою, на якій вчитель побудує чи то елементи уроку, чи урок, інтегрований день або тиждень.

Грамотно сконструйовані інтегровані уроки знімають втому і перенапруження у дітей за рахунок перемикання уваги з одного виду діяльності на інший. Але, на нашу думку, в перші два роки навчання в школі не варто було б особливо акцентувати на інтеграції знань, а надто – навчальних предметів, адже у дитини поки що невеликий багаж знань, не сформовані математичні, граматичні, технічні навички. Водночас підготовка до такої форми навчання вимагає від учителя значно більших зусиль, ніж традиційні уроки.

У посібнику подані матеріали для конструювання уроків відповідно до діючої програми першого класу. Однак більшість уроків, навчальних ігор та завдань можуть бути використані також на уроках відповідної тематики у 2–4 класах. Посібник допоможе Вам у доборі активних методів навчання і можливих варіантів інтеграції знань на базі природознавства. До кожного уроку подано перелік матеріалів для підготовки, розміщених у вільному доступі на сайті kolosok.org.ua. Без сумніву, Ви творитимете свою канву уроку, привнесете свій досвід, цікаві технології з власної педагогічної скарбниці.

Конструктор уроків, який ми Вам пропонуємо, містить такі елементи: абетку для вчителя, наукові казки, матеріали для уроку, навчальні ігри та завдання. Після теми уроку Ви знайдете перелік предметів, до яких подані матеріали, ідеї, навчальні ігри та завдання.

Родзинка конструктора уроків – серія наукових казок, які в різний час були опубліковані у науково-популярній природничій газеті для розумників та розумниць „КОЛОСОЧОК”, а деякі були написані спеціально для даного посібника. Ми вперше пропонуємо такі матеріали для інтеграції змісту природознавства, української мови та літературного читання, яке, на нашу

думку, є справді органічним у першому класі. Однак це важко здійснити за відсутності текстів відповідного науково-популярного природничого змісту.

Казки, запропоновані до уроків, містять наукові факти про рослини, тварин, неживу природу. Водночас, вони покликані виховувати у дітей любов до природи, допомогти їм усвідомити і прийняти моральні цінності сучасності.

На інтегрованих уроках природознавства і української мови чуттєве сприйняття предметів і явищ природи поєднуйте з розвитком монологічного та діалогічного мовлення, навчайте дітей правильно називати рослини, тварин, об'єкти неживої природи, пропонуєте розповіді про власні спостереження, складати зв'язні розповіді відповідно до теми уроку, встановлювати логічні зв'язки між видовими та родовими поняттями, ставити запитання до прослуханого, визначати головну думку твору. Так поповнюється словниковий запас дитини, нові слова поєднуються в її уяві з конкретними предметами і явищами природи, наповнюються життєвим змістом.

Все це, а також читання у техніці сторітеллінгу¹ (яку ми пропонуємо у деяких казках) готує дітей до свідомого читання оповідань, віршів, у яких автори описують природу, адже діти з більшим інтересом читають і краще розуміють те, що самі бачили, про що вели бесіду з учителем.

Казка у форматі сторітеллінгу¹ – саме те, у що хочуть зануритися першокласники. Розповідаючи її, вчитель заглядає у „ЧАРІВНУ КНИГУ ПРИРОДИ”, жестикулює, змінює інтонацію голосу, вираз обличчя, робить смислові паузи. В руках учителя – велика книга, в красивій червоній палітурці.

Фрагментарну інтеграцію можна застосовувати на будь-якому етапі уроку. Наприклад, ширше подавати інформацію природничого змісту під час роботи над словником. Те чи інше слово (наприклад, „тіло”) можна тлумачити і з точки зору лінгвіста, і з точки зору природничика. Така інтеграція має велике значення для розвитку розумових здібностей, просторового уявлення, мови і емоційної сфери дитини.

Інтеграція природознавства і читання – цілком логічне і навіть неминуче явище, адже ці предмети мають спільні освітні і виховні завдання: знайомство з природою рідного краю та виховання дбайливого відношення до природи, емоційного її сприйняття, знайомство і спостереження із сезонними змінами у природі, за життям домашніх та диких тварин, рослин. Традиційно на читанні учитель ставить мету формувати у дітей лише естетичне, емоційно забарвлене сприйняття природи, дає мовні засоби для висловлювання власного, естетичного відношення до природи, залишаючи науковий аспект і науковий метод для освоєння на уроках природознавства. Варто поєднати ці два підходи на основі наукових казок з виховним аспектом та навчальних ігор і завдань, запропонованих у посібнику.

Водночас, конструктор пропонує Вам елементи інтеграції на основі природознавства і математики, образотворчого мистецтва, фізичної культури, основ здоров'я, англійської мови, елементів суспільних знань.

Конструктор допоможе Вам у формуванні ключових компетентностей та основних груп навчальних умінь: *експериментальних* – на практичних роботах, уроках-проектах, уроках, до яких запропоновані дослідницькі та творчі завдання; *інформаційних, навчально-пізнавальних та умінь для сталого розвитку* – практично на кожному уроці.

До посібника додається набір карток „КОЛОСОК-лото”, який допоможе Вам у впровадженні активних методик на уроці.

¹Сторітеллінг – буквально „розповідати історію” (з англ. story – історія, tell – розповідати); майстерність оповідати, зокрема – казки (казкарство). У ширшому розумінні – усна передача інформації. На відміну від звичайної мови, казкарство передбачає особливий статус оповідача як авторитетного носія інформації.

КОНСТРУКТОР УРОКІВ ПРИРОДОЗНАВСТВА на інтеграційній основі

68 уроків та дидактичні карти
для навчальних ігор

- Компетентнісний підхід
- Міжпредметні зв'язки та інтеграція знань
- Активні методи навчання

АБЕТКА ДЛЯ ВЧИТЕЛЯ

МАТЕРІАЛИ ДЛЯ УРОКУ

НАУКОВА КАЗКА

**НАВЧАЛЬНІ ІГРИ,
ЗАВДАННЯ**

ЦЕ НАШЕ І ЦЕ МОЄ!

На нашій обкладинці: лелека чорний, золотомушка червоночуба, прудка жаба, морський коник, махаон, золотий карась, зозулині черевички (червононіжні види), калина.

КОЛОСОК-ЛОТО

дидактичні карти
для навчальних ігор

ПЕРЕЛІК КАРТ „КОЛОСОК-ЛОТО” ДО ПОСІБНИКА „ЧАРІВНА КНИГА ПРИРОДИ”

- КЛ1_Урок №1 „Україна – це ми!”
- КЛ2_Урок №1 „Як намалювати тризуб?”
- КЛ3_Урок №4 „Хто найважливіший?” (пальчиковий театр)
- КЛ4_Урок №5 „Природне і штучне” (2)
- КЛ5_Урок №5 „Де це можна побачити?”
- КЛ6_Урок №5 „Хто це зробив?”
- КЛ7_Урок №5 „Тіла і фігури” (2)
- КЛ8_Урок №7 „Знайди когось, хто бачив” (4)
- КЛ9_Урок №8 „Кольори природи” (3)
- КЛ10_Урок №9 „Ознаки відчуттів”
- КЛ11_Урок №10 „Дослідники природи” (4)
- КЛ12_Урок №10 „Як ми пізнаємо світ?”
- КЛ13_Урок №14 „Економне море” (2) (пальчиковий театр)
- КЛ14_Урок №14 „Умовні знаки”
- КЛ15_Урок №19 „Бережи природу”
- КЛ16_Урок №22 „Склади картинку і назви рослинку” (4)
- КЛ17_Урок №24 „Впізнай дерево” (4)
- КЛ18_Урок №24 „Куди полетить омелюх?”
- КЛ19_Урок №24 „Впізнай кущ та трав’янисту рослину” (2)
- КЛ20_Урок №25 „Впізнай дерево за листям, квітами або плодами” (4)
- КЛ21_Урок №27 „Впізнай культурні рослини” (2)
- КЛ22_Урок №26 „Рослини” (вишикуй букви за ростом)
- КЛ23_Урок №28 „Квітковий магазин”
- КЛ24_Урок №28 „Кімнатні рослини”
- КЛ25_Урок №31 „Тварини” (вишикуй букви за ростом)
- КЛ26_Урок №33 „Впізнай слід тварини” (3)
- КЛ27_Урок №34 „Комахи” (3)
- КЛ28_Урок №36 „Як побудований мурашник?”
- КЛ29_Урок №37 „Риби морські”
- КЛ30_Урок №37 „Риби прісноводні”
- КЛ31_Урок №39 „Птахи України”
- КЛ32_Урок №41 „Дорожні знаки”
- КЛ33_Урок №41 „Тварини”
- КЛ34_Урок №41 „Дикі та свійські тварини” (вишикуй букви за ростом)
- КЛ35_Урок №43 „Де живуть тварини?”
- КЛ36_Урок №44 „Сортування сміття”
- КЛ37_Урок №55–56 „Екскурсія у Чарлісся” (2)

ДИДАКТИЧНІ КАРТИ

Замовити книгу можна у видавництві СТ „Міські інформаційні системи”

- за телефонами:
050-622-77-77,
(032) 236-70-10;
- за online посиланням:
<http://www.mis.lviv.ua/posluhy/vydavnytstvo/>
- за електронною адресою:
kolosoklvivua@gmail.com
- у Facebook:
<https://www.facebook.com/Konkurs.Kolosok/>